

Українська мова сьогодні: політика, практика, сенси

Павло ГРИЦЕНКО,
директор Інституту української мови НАН України,
доктор філологічних наук

Положення про те, що мова – це визначальний чинник формування особисті і дієвий фактор державотворення для неупереджених завжди було аксіоматично-самозрозумілим, не викликало будь-яких заперечень і не спонукало до пошуку спеціальних підтверджувальних аргументів. Адже є очевидним, ствердженням життєвим досвідом кожної людини, що її входження у світ починалося з опанування мови матері, родини; згодом відкриття і щораз масштабніше освоєння довкілля, перебування в різних сферах соціуму змінювало її мовлення, ускладнювало й удосконалювало цей універсальний засіб підкорення світу. Упродовж свого життя людина не лише долає простір і час, а й постійно рухається (хоча зовні це малопомітно, а тому недостатньо усвідомлювано!) неозорими просторами мови, де існують свої стежки і магістралі, перепони, інколи доволі складні, майже фізично відчутні.

47

Поширений погляд, що опанування мови завершується одночасно із закінченням системного навчання (у школі, університеті), а далі настає етап переважно відтворення набутих знань і досвіду, є глибинно хибним: пізнання людиною мови й удосконалення прийомів мовокоористування обривається лише з її останньою думкою й останнім подихом у цьому світі. Динаміка довкілля, реалій громадського, політичного буття та обставин приватного життя ставлять перед людиною завдання не тільки постійно змінювати обсяг і архітектоніку знань рідної мови – розширювати коло понять, базовий лексикон, прийоми творення усних і писемних текстів, а нерідко спонукають до заступлення в багатьох ситуаціях спілкування материнської мови іншою мовою, вимагають пристосування до нерідного мовного і культурного кодів, які раніше були малознаними чи й зовсім не відомими. Далеко не завжди життєвий шлях людини сприяє збереженню нею материнської мови, в оперті на яку природно сформувалося її мислення, національне самоусвідомлення, уклався в систему словесних (мовних) позначень здобутий життєвий досвід, наповнений і переплетений особистим – оцінками, емоціями, спогадами-алюзіями. Особистість, яка підготовлена до розуміння сутності мови, у та-

кій зміні свого мовного буття вбачає дарунок долі: зберігаючи пієтет до рідної мови, докладаючи зусилля до збереження доброго знання і навичок користування нею, вона опанує й нову мову та пов'язаний з нею новий інформаційний і культурний простір. Свідоме розширення кола мов, якими людина здатна послуговуватися, – це відкриття нових життєвих можливостей, формування широкого видноколу, зрештою – шлях збагачення й рідної мови, яка залишається при цьому незмінним об'єктом уваги й плекання кожним мовцем.

Мова формує особистість, сприяє упорядкуванню внутрішнього змісту її буття, підтримує зв'язок із колективним минулим і сучасним досвідом соціуму, а також урізноманітнює і передає емоційні стани людини, оформляє й стимулює її художню словесну творчість. Невидимими міріадами зв'язків мова тісно тримає людину в колі родини (навіть коли від родини залишилися лише спогади, пам'ять, обов'язково оповита мовними сигналами-маркерами, особливими словами-виразами батька-матері), стимулює відчуття належності до своєї нації, рідної землі-держави з її минулим і сучасним.

Українська мова, яка є рідною для переважної більшості мешканців нашої держави, а зрозумілою фактично для всіх її громадян (спілку-

вання українською мовою громадян України різних національностей не провокує непорозуміння, комунікативного бар'єру), виконує важливу роль засобу міжнаціонального спілкування, глибинної інтеграції в український соціум. У цьому полягає одне з призначень української мови як державної: забезпечити порозуміння між громадянами з різними материнськими мовами і різномовним первісним (чи набутим) мовним досвідом, інтегрувати через комунікацію в різних сферах громадського життя феєричну різність особистостей (щодо етнічної й первісної мовної належності, орієнтованості на відповідні культурні традиції, конфесійні пріоритети) в єдиний гармонійний злютований соціум. Для цього українська мова має необхідні формальні засоби: розвинену граматичну систему; розгалужений словниковий запас; розпрацьовані термінологічні підсистеми різних галузей знань, науки, професійної діяльності; величезний фонд текстів різних жанрів, стилів і стильових течій; важливою опорою функціонування й розвитку української мови є наукове забезпечення мовопізнання й мовокоористування – ґрунтовні академічні і прикладні граматики, різнотипні словники, правописні довідники, самовчителі для охочих опанувати українську мову.

Міцність структури і перспективу розвитку в майбутньому української мови забезпечують:

– розвинена практика мовоко-ристування в усіх комунікативних сферах, наявність глибокої в часі традиції творення писемних текстів (збереглися пам'ятки від кінця X століття, а численні давні перлини словесності – «Слово про Ігорів похід», «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, оригінальні літописи та перекладні твори киеворуської доби – досі продовжують дивувати досконалістю мови й вишуканістю думки);

– тісний зв'язок літературної мови з діалектами – середовищем збереження мовної пам'яті народу, живим природним джерелом вільної й незорої щодо форм оприявненнь народної словотворчості;

– традиція відкритості до переймання здобутків інших мов, запозичення іншомовних елементів та їх «фільтрування»-припасування до структури української мови. Структурна розвиненість, стабільність і водночас змінність, динамізм – це ті якості української мови, які забезпечують їй роль інтегратора поліетнічного й різномовного соціуму України.

За епохи СРСР функцію засобу міжнародного спілкування в багатомовній країні виконувала російська мова, яка перетворилася на єдиний засіб спілкування для багатьох громадян цієї гіпердержави, заблокувавши чи й повністю знівельовавши зв'язок з рідномовним довкіллям, материнською мовою, спровокувавши глибинні зрушення свідомості та мовної компетентності значної частини мешканців незорої держави. Це спостерігалось і в Україні як невід'ємний (політично, адміністративно-організаційно й мовно) частині СРСР, хоча окремі загальносоюзні процеси (зокрема, у царині моделювання мовної ситуації) мали тут свої регіональні особливості.

Зі здобуттям незалежності України та конституційним утвердженням державного статусу української мови в нашій країні задекларовано, створено правову основу й розпочато перехід до суспільства з іншою мовною інфраструктурою – з українською мовою як центром силового поля мовного буття держави. Зміна мовного орієнтиру України – з незаперечного домінування російської мови на дер-

жавну українську мову – глибинно вплинула на актуалізацію національного самоусвідомлення значної частини української спільноти: відповіддю на одвічне запитання «хто ми і чий ми діти?» стало чітке визначення національних і мовних пріоритетів, заступлення ідеологеми «єдиного радянського народу» з єдиною російською мовою націєцентричними орієнтирами, з-поміж яких центральне місце посіла українська мова.

Такі зміни в суспільстві для кожної людини не могли відбуватися непомітно і невідчутно, а для частини спільноти переросли в проблему. Виявилось, що на тлі переважання гармонійного узгодження складників ланцюжка взаємопов'язаних сутностей *материнська мова – мова особистості – державна мова – національна самоідентифікація* оприявнилися інші моделі поєднання цих складників. Зокрема, рідномовне довкілля і набутий упродовж років мовний (комунікативний) досвід людини виявився відмінним, не збіжним з мовою державною; часто різними є рідна мова і та мова, яку засвоєно в час активного набуття мовного досвіду, формування мовної компетентції; найчастіше новоосвоюваною була мова російська. Останнє (часткове чи повне заступлення рідної мови російською) донедавна в Україні було масовим, що стало наслідком цілеспрямованої й системно втілюваної в роки радянської влади кремлівської мовної політики з її визначальною метою – формуванням російськомовного суспільства, повним викоріненням чи маргіналізацією мов неросіян. Втіленню цієї ідеї було підпорядковано насамперед систему освіти (початкової, середньої та професійно зорієнтованої середньої спеціальної і вищої) та моделювання більшості сфер професійної діяльності як *виключно* російськомовних. Неможливість в Україні професійно реалізуватися українською мовою (що є один з потужних різновидів лінгвоциду) стала неперушною і всіляко заохочуваною нормою життя в епоху СРСР; ідеологічний, інформаційно-пропагандивний супровід реалізації цих намірів був системним і тотальним, віртуозно відшліфованим.

Національномовними, зокрема українськомовними, зонами за-

лишалися художня творчість значної частини письменників, обмежена кількісно і не співмірна з національним складом і потенційними запитами шкільна освіта, а також гуманітарна освіта в частині вишів (насамперед за фахом «українська філологія»). Цілеспрямоване деформування умов і простору функціонування української мови, тиск могутньої ідеологічної системи із широким застосуванням репресивних заходів (передусім проти спроб захистити українську мову як національну цінність, проявів національної гідності) формувало невидгалне, безперспективне майбутнє рідної мови українців, метастазами роз'їдало національну свідомість, історичну пам'ять.

Остаточному знищенню української мови (яке українське суспільство могло б прийняти як невідворотний доконаний факт), обмеженню сфери її функціонування до окремої територіальної зони (мовного гетто) чи професійного сегмента завадили кілька обставин, зокрема: глибока, остаточно не подолана несприятливими обставинами національна свідомість, збережена історична пам'ять значної частини української спільноти; заглиблені в час традиції української народної словесної творчості; визнані всім світом здобутки українськомовної писемності й літератури – твори національних геніїв Сковороди, Шевченка, Франка, Лесі Українки, блиск майстрів українського слова XIX–XX сторіч, зразки (хоча й нечисленні) українськомовної наукової продукції з-поза гуманітарної сфери; збереження (бодай у вельми редукованому вигляді) українськомовної церкви, а ще... жива традиція виборювання прав української мови, всього українського: від символічного Шевченкового «*караюсь, мучуся ... але не каюсь*» аж до оформування життя – протестів-самоспалень (як вчинив на Чернечій горі 21 січня 1987 року незабутній Олекса Гірник!). Ця традиція склалася в умовах кількості протистояння українців-бездержавників з неукраїнською державною зверхністю й чужомовним засиллям. Мовне, культурне протистояння й необхідність постійної оборони українського в Україні, мовне (як і культурне, релігійне) ламання й трансформації українців у минулому, неоднакова глибина цих процесів на різних теренах проросли в наш час відмінним ставленням до державної незалежності України, до змін мовного буття – творення нової мовної політики, запровадження нового мовного регулювання. Тому сьогодні маємо відчутні ускладнення й неоднозначності у розв'язанні проблем мовного життя в нашій державі, непростий, тернистий шлях до мовної гармонізації суспільства. Заширока амплітуда оцінок мовного стану й резонування мовних дискусій у суспільстві є закономірними наслідками складного деформованого мовного буття України впро-

довж тривалого часу; ці відгомони минувшини стали невід'ємним супроводом глибокого оновлення нашої держави, її руху до реальної незалежності на демократичних засадах. Мовні дискусії, пристрасті навколо питань мови, особливо щодо майбутнього української мови як державної й російської мови в Україні (*мов інших національних меншин ніби й не існує в Україні, їх в запалі дискусій не згадують і до уваги не беруть!*), посилюються й загострюються як зовнішнім тиском і відвертими втручаннями-провокаціями, так і кон'юктурою-спекуляціями нашого політикуму, непослідовністю реалізації українськи орієнтованої внутрішньої політики, її нерідко поверховістю, декларативністю, некоріненістю в реальні масштабні дії. Звідси – численні міфи в оцінках української мови і мовної ситуації, не придатні до втілення пропозиції законотворців й урядовців, відірвані від реальності форми, моделі розбудови українськомовного середовища. Водночас не бракувало в минулому і не бракує нині відвертого цілеспрямованого гальмування українськоцентричних проєктів, заходів на підтримку й повноформатне удержавлення української мови на тлі активного й неприхованого лобювання законотворчих та організаційних ініціатив, спрямованих на розпросторення приявності в Україні російської мови в статусі лінгвальної домінанти та неоміфології «русского мира».

Сьогодні важливо глибше зрозуміти характер і сутність мовної ситуації в Україні, витоки й можливі наслідки українсько-російського мовного протистояння, з яким як з першопричиною (чи то від необтяженості знаннями, чи з метою спровокувати й роздмухати міжнаціональну незгоду) пов'язують російсько-український військовий конфлікт останніх місяців, ба більше – цим цинічно намагаються виправдати російську агресію в східний регіон суверенної України.

У перші роки незалежності України перед будівничими нової Держави постала величезна кількість мовних проблем, розв'язання яких було можливе за умови опертя на глибоке наукове дослідження мовної ситуації, опрацьовані прогностичні моделі, за умови належного економічного, правового та інформаційного забезпечення всіх змін у цій сфері, пропонованих українському суспільству. Можемо лише пошкодувати, що багато рішень з мовних (ширше – гуманітарних) проблем у перші роки незалежності законодавці й виконавча влада часто приймали без уваги до позиції й оцінок науковців, без відповідного економічного забезпечення і з великим поспіхом; мовні закони часто ухвалювано методом пакетів-компромисів, тобто «політичних домовленостей» різних партій. Не вистачало часу на зважене осмислення аргументів «за» і «проти», не було бажання дослухатися до аргументів фахівців, що уберегло б від поспішних половинчастих рішень, прийнятих нерідко з позиції «революційної доцільності». А ухвалення законів у формі парламентських «компромисних домовленостей» назагал виявилося малоефективним, оскільки має дуже мало спільного із системним і продуманим перспективним державотворенням на засадах верховенства права й справжньої демократії. Адже відомо, що там, де торги (особливо людей, випадкових у політиці), де науково обгрунтовану позицію заступлено візіями-мареннями чи «приблизними знаннями», там нічого очікувати змін справжніх, глибоких, перспективних для становлення й зміцнення держави. Проте практика парламентського компромісу (вже як усталена норма) живе й розвивається й нині, через 23 роки нашої незалежності. Тому й сучасні спроби змінити законодавство про мови в Україні виявилися незграбними й ситуативно зумовленими, вкотре продемонстрували реагування на мінливу політику, а не чітке розумін-

ня перспектив і моделей державотворення. І знову торги, хоча й змінилися учасники процесу і вельми виросли ставки...

Розв'язання основоположних питань суспільного життя не може мати успіху, якщо воно не виростає на власному ґрунті, а інспіроване ззовні. Останнє підтверджують настійливі спроби запровадити в Україні російську мову як другу державну: ці намагання не постали внаслідок внутрішнього мовного саморозвитку українського соціуму, а становлять важливу частину кремлівського геополітичного плану. Це елемент давно сформульованої концепції зміцнення Росії через розширення сфер її впливу. Мовний вплив – це складник багаторівневого системно спланованого впливу-тиску Росії на партнерів (радіше – на чергові об'єкти нав'язливо-невідступної зацікавленості). Внаслідок системного багаторічного медійного зомбування в масову свідомість українського соціуму вживлювали ідею історично закономірної й незворотної присутності російської мови в Україні, її месійність для українців. На це справно впродовж тривалого часу працювала й «п'ята колона» – хто за посади-винагороди, хто за реальну плату, хто внаслідок «непереобтяження» інтелектом та відповідальністю перед своїм народом. Це підтверджує і внесення до передвиборних програм окремих партій завдання удержавити російську мову в Україні, що дали у численних піар-демонстраціях їхні лідери використовували як «наказ-волю виборців, голос народу».

Передумовою успіху російського медійного наступу в питаннях російської мови в Україні були дві обставини: перша – зрада влади, яка продала чи передала в неукраїнські руки майже весь медіапростір і цим посприяла формуванню антиукраїнської добре фінансованої системи зомбування соціуму; друга – наявність спадщини попередніх десятиліть радянської влади у формі цілеспрямованого зросійщення насамперед промислових регіонів через недопуск української мови до багатьох сфер виробництва, до армії й інших силових структур, багатьох сфер науки, державного управління; цьому було підпорядковано значно зросійщену систему освіти. Гіперцентралізація в СРСР, всевладний і всюдипроникний москвоцентризм мали закономірним наслідком гіперрусифікацію, за якої іншим мовам лишалася роль маргінальних декорацій, а словесні штампи про братерство мов і народів (як виявилось – братерство Авеля й Каїна!) мали знівельювати гостроту протиріч між словами (декларованою мовною політикою) і реальністю (мовною ситуацією в республіках СРСР).

Хто і що виграв і чи є виграш взагалі від такої мовної політики і мовної ситуації в СРСР? Однозначно, тривалий час виграла сама держава, її політична система, бо російську мову було підпорядковано завданням зміцнення наддержави (згодом доля помстилася: саме протест проти гіперусифікації став одним із прискорювачів наближення кінця цього політичного устрою й розпаду наддержави). Спершу також відчутно виграла і сама російська мова, яку використовували на значно ширших просторах порівняно з її первісним «родовим гніздом», що давало змогу незмірно збільшити коло користувачів цією мовою й залучити до її творення-оновлення найталановитіших неросіян (згадаймо хоча б Чингіза Айтматова, Василя Бикова, Леоніда Вишеславського та інших активних російськомовних митців слова з неросіян, як і відомих учених з різних республік, які творили російською мовою...).

Проте таке розпросторення використання російської мови мало й негативні ефекти. Оскільки мова – це не тільки її технічний арсенал (слова, їх поєднання, звуковий лад, граматики), а насамперед передаваній нею величезній за обсягами культурний, інформаційний світ, що становить серцевину й кровоносну систему мови (*нікому не потрібна мова, якою нічого сказати!*), то російська мова на позаросійських просторах без підтримки рідного інформаційно-культурного й ментального середовища поступово перетворювалася на суто технічний засіб, на *недомову* без національного підґрунтя природного саморозвитку. Якщо в Росії літературна мова співдіє з рідними (сільськими) діалектами і (міськими) напівдіалектами-просторіччям, які залишаються живильним середовищем її іманентного внутрішнього розвитку, то поза Росією такий доплив природно творених елементів російської мови відсутній. Урятувати ситуацію з «недоросійськістю» російської мови поза межами етнічної Росії не здатні ні школа, ні медіа-наступи з Росії, бо позаросійські простори – це терени лише *споживання-використання*, а не оновлення й творення російської мови, це ареали її формального й смислового *спотво-*

рення! На цих теренах поширені інші мови, інші корінні етноси зі своєю неповторною ментальністю, тут склалася інша історія-культура, зрештою – поширена неросійська діалектна база. Тому поза етнічними теренами Росії завжди бере і братиме гору питома-природне неросійське мовне начало над привнесеним і завченим вторинним російським. За таких умов російська мова поза етнічними межами Росії, навіть за лояльних, зовні сприятливих обставин, приречена на втрату глибинних національних основ і змісту, а часто – і форми. Це не особливий існування й історичного розвитку російської мови, це універсалія, закономірність, яка оприявнюється завжди, коли будь-яка мова поширюється, переноситься на терени побутування іншої (інших) мов, на мовно-культурні простори іншого етносу.

Амплітуда розхитування норм російської літературної мови, її структури в реальному функціонуванні поза Росією, зокрема в Україні, виявилася надзвичайно широкою: на тлі елітарного володіння російською мовою (це мікроскопічно мала частка суспільства, яка постійно й цілеспрямовано працює над удосконаленням культури свого російського мовокористувача) поширені різновиди мовлення тих, хто частково чи сповна втратив рідну українську й, не опанувавши посправжньому російську мову, оцінює своє мовлення як російське. Що це за формою, змістом і духом не російська мова, слухач переконується після першого ж промовленого речення; яскраві приклади такого мовлення демонструють багато депутатів різних рівнів, виступаючи з беззмістовними й безформними заготовленими «російськомовними» текстами. Не випадково, саме такі депутати творять живильне середовище оборонців російської мови як другої державної в Україні. Проте будь-який декрет про російську мову як другу державну, якби був ухвалений, не може змінити рівня володіння цією мовою, бо для справжнього її опанування необхідні значні інтелектуальні зусилля, системна праця впродовж десятиліть.

Сьогодні справжня мета «оборонців» російської мови в Україні – не захист прав наших громадян на ви-

користання цієї мови в різних сферах спілкування (бо такі права реалізуються сповна, що підтверджує щоденна практика), а недопущення повноформатного функціонування української мови як державної в Україні та посилення її ролі як інтегратора соціуму й чинника зміцнення суспільства; їхня мета – досягти відчутної мовної нестабільності в країні, створити потужне джерело напруги і водночас відвернути максимально більшу кількість громадян від українського ідейного осердя – розбудови Незалежної Української Держави.

Відчутного удару російській мові було завдано в кінці 80-х років, на початку процесу розпаду СРСР, коли в етнографічне за суттю поняття (використовуване в статистично-переписних операціях) *російськомовне населення* було вкладено правовий і політичний зміст. Це поняття охоплює громадян інших держав, які користуються російською мовою. Відповідно до специфічних, не зрозумілих світові моделей мислення кремлівських політиків, такі громадяни інших держав *підлягають захистові Росії* на рівні з громадянами РФ. Зауважимо, що навіть етнічні росіяни, ставши громадянами іншої держави, втрачають правову основу захисту Росії, бо захищати в правовому полі можна лише своїх громадян; про національно споріднених громадян інших держав можна і треба дбати, підтримуючи їхню історичну пам'ять, прагнення зберегти мову й традиції, проте не переступаючи меж законів держав проживання одноплемінників. Чи можна уявити, щоб Велика Британія заявила претензії до Канади чи США на тій лише підставі, що в цих країнах проживають англійськомовні громадяни, а Британії чимось не сподобалися мовні приписи цих держав?! Сьогоднішні мовні претензії РФ до України – приклад абсурдного надуманого приводу для реалізації інших планів, з мовою ніяк не пов'язаних. Зазначимо, що на початку бурхливих 90-х такої софістичної зміни змісту поняття «русскоязычное население» світова спільнота не надала належного значення, як не заважала і далекосяжного своїм можливим використанням виразу «российское ближнее зарубежье». І лише згодом, коли «захист російськомовних громадян» інших суверенних держав Росія використала як привід для погроз, політичного тиску, шантажу (а у відносинах з Україною – вчинила приховано-явну агресію), створюючи й інтенсивно підживлюючи російськомовні протестні рухи в різних пострадянських суверенних державах, стало зрозумілим, що поняття «*російськомовне населення*» – це не риторична фігура, не термінологічна неточність-недогляд, а давно визначена наступальна зброя для політичної, економічної й територіальної експансії, «пристойний» привід для зтяж-

них міждержавних конфліктів, заготовлені набой для майбутніх воєн.

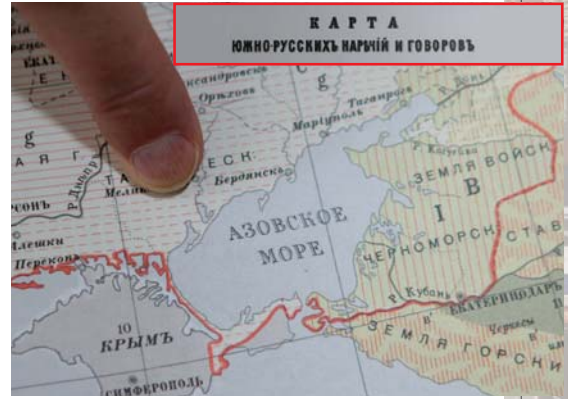
Тому будь-які кроки до запровадження російської мови як другої державної в Україні сьогодні та в найближчому майбутньому є вкрай ризикованими: вони здатні здетонувати новими протистояннями й війнами. Такий крок українських законотворюців, до якого їх так послідовно підштовхують кремлівські ідеологи і що так наполегливо намагаються втілити прокремлівські депутати Верховної Ради України, – це шлях руйнування незалежної України, утвердження реального протекторату Росії над Україною з наступним її повним поглинанням. Створити ситуацію, коли в Україні буде дві державні мови, означає створити дві держави на одній території, які матимуть дві столиці, два центри управління – Київ і Москву. Цій самій меті – знищенню України як самостійної держави – підпорядковано і втілення такої бажаної для «п'ятої колонії», інспірованої ззовні фрагментації України (названо федералізацією), що непомітно може бути реалізоване через так звану децентралізацію. (Пам'ятаймо, що наші політики досконало освоїли мистецтво езопового мовлення: говорючи про децентралізацію, можуть мати на

увазі реальну федералізацію. А на практиці – просто продавати Україну. Тихо, безгамірно, спершу частинами...)

Розв'язання мовного питання в Україні – процес складний, і триватиме він не одне десятиліття. Задля зняття зумисне створеної напруги в суспільстві сьогодні особливо актуальними є чітко визначені й прозорі сигнали дорожньої карти мовної розбудови України, очікувані від очільників нашої Держави. Цей план-орієнтир мав би містити таке.

По-перше, необхідно було б ствердити непорушність положення Конституції України, її 10-ї статті в тій частині, яка стосується української мови як **державної**: «*Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України*»; заключну частину цієї статті («*В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин*»), у якій виділено з-поміж мов меншин російську мову, необхідно згодом скоригувати, знявши таке виділення. Адже саме російськомовну складову мовної архітектури України сьогодні пропонують посилити шляхом надання російській мові статусу «*особливої мови*» чи «*мови із спеціальним статусом*», що суперечить чинній Конституції України, а в сьогоденних умовах може слугувати потужним каталізатором загострення протистояння в суспільстві. Така ясність позиції керівництва Держави відчутно знизить ефективність можливих політичних спекуляцій (особливо в період нових виборів до Верховної Ради України) навколо питань української мови як державної, пропонує надати статус *другої державної* чи *офіційної* або *спеціальної* російській мові.

По-друге, сьогодні вкрай актуальним залишається скасування закону Ківалова-Колесніченка, який свого часу Національна академія наук України, багато інших (включно з міжнародними) центрів правової експертизи у своїх висновках рекомендували відхилити як конфліктогенний і антиукраїнський за прогнозованими домінантними наслідками. Сьогодні існує альтернативний законопроект, створений робочою групою під керівництвом Леоніда Кравчука (як форма блокування й заміни згаданого виторгу Ківалова і К°), у якому конструктивно узгоджено **повноформатне** утвердження й розпросторення функціонування української мови як державної з підтримкою мов меншин, включно з російською. Необхідно твердо усвідомити, що мовне будівництво належить до високозатратних суспільно-вагомих проектів. Вибудовування чи зміна інфраструк-

На карті «Южно-русских наречий и говоров», складеній 1871 року, видно, що носії української мови мешкали й за межами сучасної України

тури поширення чи утвердження мови будь-якої національної меншини, як і кардинальне трансформування функціонального поля української мови, передбачають значні фінансові вкладення, що в ближчій перспективі є нереальним. Тому всі плани мовних змін у Державі необхідно насамперед атестувати на тлі національного бюджету, і лише потім, чітко визначивши пріоритети і співвідніши їх з реальними економічними можливостями, поетапно втілювати в життя.

По-третє, необхідно створити перспективну й несуперечливу державну програму мовного будівництва України, окрему повноформатну, а не в ролі сегмента чи додатка до програми гуманітарного розвитку. Мовна перебудова України – держави з такою складною й суперечливою мовною спадщиною – вимагає відповідної інфраструктури та спеціально підготовленого корпусу менеджерів з кола мовознавців-політологів і управлінців, яких сьогодні, на жаль, ще не готують українські університети.

Реалізація зазначених першочергових завдань сприятиме переходу від романтичного візонерства до реального державотворення в царині мовного будівництва, забезпечить проростання на ґрунті бездіяльності й імітацій руйнівних для України та української мови ідей.

Українська мова – могутня своїм структурним розмаїттям і багатівіковими досягненнями-традиціями – вистояла в епохи бездержавності, чужомовного домінування й цілеспрямованого лінгвоциду, без належної підтримки й захисту пройшла тернистий шлях розвитку й удосконалення народом-мовотворцем. Сьогодні, в Незалежній Україні, яка виборює своє європейське демократичне майбутнє, українська мова зміцнює свої позиції як мова державна, далі розвиває свою структуру й комунікативний потенціал, поступово набуває правобов'язків інтегратора багатонаціонального українського суспільства.

Фото Миколи БЛОКОПИТОВА.

Дати 8 серпня 1834

Сто вісімдесят років тому, коли в сім'ї небагатого буковинського службовця (але ж шляхтича!) Адальберта Гординського де Федьковича народився хлопчик, його хрестили за латинським обрядом і назвали велично: Осип Домінік. Пророкували славу державного дядя, та він, перейшовши у православ'я, став Юрієм, почав писати романтичну лірику німецькою мовою, відтак, узявши участь у поході австрійських військ до Італії, створив там перший вірш українською. Позбувшись зверхнього «де», не зізнавався, що він – Гординський. Увійшов до рідної літератури як Юрій Федькович. У його доробку – поеми «Лук'ян Кобилиця» та «Дезертир», байки, прозові твори, а також чимало п'єс, зокрема «Довбуш» і «Хмельницький». Переклав українською мовою шекспірівського «Гамлета». Помер 11 січня 1888 року в Чернівцях, де й похований на Руському цвинтарі. Про юність Юрія Федьковича йдеться у романі Ореста Сливинського «Плач фляри», а про зрілі роки – в широковідомому творі Романа Андрияшика «Сторонець», який був відзначений Шевченківською премією.

М. С.